

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008

E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

тел. (044) 298-70-33

_____ 20__ № _____

На № _____ від _____ 20__

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

про визнання такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX від 15 березня 2022 року

1. Відповідно до статей 101, 147, частини другої статті 150 Конституції України, пункту 1 статті 7, статті 50, пункту 1 частини першої, частини другої, частини третьої статті 51, частини першої статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII звертаюся з клопотанням визнати неконституційним положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX від 15 березня 2022 року (далі – Закон № 2136-IX) в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-IX (далі – Закон № 3494-IX).

Змінами до Закону № 2136-IX речення друге абзацу другого частини першої статті 12 викладено у такій редакції:

«За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати».

В абзаці третьому частини першої статті 12 Закону № 2136-IX з'явилося положення такого змісту:

«У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку,

УВ Секретаріат Уповноваженого
Верховної Ради України з прав
людини

№7107.2/24/43.3 від 07.06.2024

арк.17

11:00

Конституційний Суд України
05/219 від 13.06.2024

передбачену абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати».

Окрім цього абзаци перший та другий пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ викладено в такій редакції:

«3. Цей Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім:

другого речення абзацу другого частини першої та третього речення абзацу третього частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану».

Виходячи із буквального тлумачення цитованих норм Закону № 2136-ІХ, роботодавець може:

- 1) одноосібно обмежувати надання щорічної основної відпустки 24 календарними днями на поточний робочий рік;
- 2) переносити на період після припинення або скасування воєнного стану невикористані у період воєнного стану дні відпустки;
- 3) надавати невикористані дні відпустки, що перевищують 24 календарні дні, без збереження заробітної плати;
- 4) невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати після припинення або скасування воєнного стану – до моменту використання днів відпусток, які були перенесені;
- 5) відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки у період дії воєнного стану.

Таким чином вважаю, що положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ, якими змінено порядок надання невикористаних днів щорічної основної відпустки на період дії, а також після припинення або скасування воєнного стану, є такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), ураховуючи наведене нижче правове обґрунтування.

2. Відповідно до статті 1 Конституції України Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою.

Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 червня 2022 року № 5-р(ІІ)/2022 вказує, що принцип соціальної держави (стаття 1 Конституції

України) належить до основоположних конституційних принципів, на яких заснована Українська держава (абзац перший підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 5-р(П)/2022).

Основний Закон України, проголосивши Україну соціальною, правовою державою, визначив зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема її обов'язок щодо утвердження, забезпечення і гарантування прав і свобод людини (статті 1, 3). Складовою цього обов'язку є забезпечення державою соціальної спрямованості економіки, створення умов та гарантування можливостей для громадян заробляти собі на життя працею і своєчасно одержувати винагороду за працю (частина четверта статті 13, частини перша, друга, сьома статті 43 Конституції України) (абзац перший підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013).

Конституційний Суд України виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 13 червня 2019 року № 4-р/2019).

Закріплення в Основному Законі України принципу верховенства права, невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх здійснення та захисту визначає зміст законів, інших нормативно-правових актів, які повинні прийматися на основі Конституції і відповідати їй (частина друга статті 8) (речення перше абзацу третього пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009).

Пряма дія норм Конституції України означає, що ці норми застосовуються безпосередньо. Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише у частині, що не суперечить Конституції України (абзац другий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 8 вересня 2016 року № 6-рп/2016).

Верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених в Конституції України (абзац четвертий пункту 1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп/1997).

Статтею 45 Конституції України кожному, хто працює, гарантується право на відпочинок, зокрема право на оплачувані щорічні відпустки, тривалість яких визначається законом.

Згідно зі статтею 75 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору. Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день. Для деяких категорій працівників законодавством України може бути передбачена інша (більша) тривалість щорічної основної відпустки. При цьому тривалість їх відпустки не може бути меншою за передбачену частиною першою цієї статті. Зокрема, тривалість щорічних основних відпусток працівників окремих галузей визначено статтею 6 Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР (далі – Закон № 504/96-ВР).

Тривалість відпусток передбачена також спеціальними законами. Наприклад, відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, державним службовцям надається щорічна основна оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів (стаття 57) та щорічна додаткова оплачувана відпустка до 15 календарних днів (частина перша статті 58); відповідно до положень статті 21 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III посадовим особам місцевого самоврядування надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів з виплатою допомоги на оздоровлення у розмірі посадового окладу та додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів.

Відповідно до статті 74 КЗпП громадянам, які перебувають у трудових відносинах, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки із збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати.

Частиною третьою статті 2 Закону № 504/96-ВР також визначено, що право на відпустки забезпечується гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених цим Законом.

Відповідно до частини першої статті 76 КЗпП, щорічні додаткові відпустки надаються працівникам: 1) за роботу із шкідливими і важкими умовами праці; 2) за особливий характер праці; 3) в інших випадках, передбачених законодавством.

Відповідно до частини першої статті 7 Закону № 504/96-ВР щорічна додаткова відпустка за роботу із шкідливими і важкими умовами праці надається працівникам тривалістю до 35 календарних днів; відповідно до частини першої статті 8 Закону № 504/96-ВР щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці надається: 1) окремим категоріям працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, – тривалістю до 35 календарних днів;

2) працівникам з ненормованим робочим днем – тривалістю до 7 календарних днів.

Таким чином тривалість щорічних (основної та додаткових) відпусток визначається законами.

Структура заробітної плати розкривається у статті 2 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. Відповідно до частини другої цієї статті, до додаткової заробітної плати відносяться, зокрема, гарантійні виплати, передбачені чинним законодавством.

Структура заробітної плати деталізована в наказі Державного комітету статистики України «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» від 13.01.2004 № 5 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 27 січня 2004 р. за № 114/8713 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Державної служби статистики № 15 від 17.01.2023)). Згідно абзацу першого підпункту 2.2.12 пункту 2.2 (Фонд додаткової заробітної плати) розділу 2 (Фонд оплати праці) оплата за невідпрацьований час включає оплату, а також суми грошових компенсацій у разі невикористання щорічних (основної та додаткових) відпусток та додаткових відпусток працівникам, які мають дітей, у розмірах, передбачених законодавством.

Згідно Податкового кодексу України заробітною платою для обкладення ПДФО (податку на доходи фізичних осіб) є основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом (підпункт 14.1.48 пункту 14.1 статті 14).

За юридичною позицією Конституційного Суду № 8-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року, викладеною у рішенні, під заробітною платою, що належить працівникові, необхідно розуміти усі виплати, на отримання яких працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством для осіб, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем, незалежно від того, чи було здійснене нарахування таких виплат (абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду № 8-рп/2013 від 15 жовтня 2013 року).

Таким чином, виплати за щорічні (основну та додаткові) відпустки є складовими заробітної плати.

У частині першій статті 9 Конституції України проголошено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

27 червня 2014 року підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) (ратифіковано із заявою Законом від 16 вересня 2014 року № 1678-VII).

Згідно зі статтею 291 Угоди про асоціацію, Сторони забезпечують і реалізують у своїх законах та практиках основні міжнародно визнані трудові стандарти, підтверджують своє зобов'язання щодо ефективного виконання

основоположних та пріоритетних конвенцій Міжнародної організації праці (далі – МОП), які вони ратифікували, та Декларації МОП стосовно основних принципів та прав у світі праці 1998 року, а також розглядають питання про ратифікацію та імплементацію інших конвенцій МОП, які класифікуються МОП як такі, що відповідають сучасним вимогам.

Відповідно до статті 7(1) Конвенції МОП про оплачувані відпустки № 132 передбачено право працівника отримувати за повний період відпустки свою нормальну чи середню заробітну плату.

У статті 1 Конвенції МОП про захист заробітної плати № 95 розкривається термін «заробітна плата», який означає, незалежно від назви й методу обчислення, будь-яку винагороду або заробіток, які можуть бути обчислені в грошах, і встановлені угодою або національним законодавством, що їх роботодавець повинен заплатити, на підставі письмового або усного договору про наймання послуг, працівникові за працю, яку виконано, чи має бути виконано, або за послуги, котрі надано, чи має бути надано. Статтею 6 встановлена заборона роботодавцеві обмежувати будь-яким способом свободу працівника розпоряджатися своєю заробітною платою на власний розсуд. Відповідно до статті 9 збороняються всякі відрахування з заробітної плати, метою яких є пряма чи непряма виплата працівником роботодавцеві, його представникові чи якомусь посередникові за надання чи збереження служби. Згідно статті 10 (1) заробітна плата може стати об'єктом арешту або передачі лише у такій формі й у таких межах, які визначено національним законодавством.

Відповідно до статті 424 Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання поступово наблизити своє законодавство до права, стандартів та практики Європейського Союзу у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, як зазначено у Додатку XL до Угоди про асоціацію.

Частиною першою статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод проголошено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Відповідно до статті 7 Директиви 2003/88/ЄС про деякі аспекти організації робочого часу від 4 листопада 2003 року встановлено, що держави-члени вживають заходів, необхідних для забезпечення того, щоб кожен працівник мав право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю щонайменше чотири тижні і мінімальний період щорічної оплачуваної відпустки не може замінюватися грошовою компенсацією, за винятком випадку припинення трудових відносин.

Україна, ратифікувавши Європейську соціальну хартію (переглянуту) 1996 року, забезпечуючи ефективне здійснення права на справедливі умови праці, взяла на себе зобов'язання відповідно до статті 2 (4) усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути або достатньою мірою зменшити такі ризики ще

неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу або *додаткові оплачувані відпустки*.

Нагадаю, що Україна 28 лютого 2022 року подала заявку на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС), з метою поступової інтеграції в ЄС і кінцевим вступом до ЄС. 23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати переговори щодо вступу України до ЄС. Тому дотримання міжнародних, зокрема, європейських стандартів щодо дотримання трудових прав є обов'язковим.

Отже, міжнародні, зокрема, європейські стандарти з захисту прав людини гарантують працівникам право на обов'язкові оплачувані щорічні (основну та додаткових) відпустки.

Таким чином, невикористані дні щорічних відпусток не можуть надаватись за рішенням роботодавця без збереження заробітної плати, адже відповідно до статті 45 Конституції України щорічні відпустки є оплачуванні та їх тривалість визначається законами.

З огляду на викладене, речення друге у абзаці другому та абзац третій частини першої статті 12 Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ, є таким, що суперечать статті 45 Конституції України.

3. Відповідно до положень статті 64 Основного Закону України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись **окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень**, зокрема право на працю та оплату праці (стаття 43), право на оплачувані щорічні відпустки (стаття 45).

Механізм обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану визначено на рівні спеціальних законів. Відповідно до статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (далі – Закон № 389-VIII), правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. Стаття 6 Закону № 389-VIII встановлює, що в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається **«вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;»**.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» 24 лютого 2022 року № 64/2022 (Указ затверджено Законом України № 2102-ІХ від 24.02.2022) (далі – Указ № 64/2022) у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону № 389-VIII в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Строк дії воєнного

стану в Україні неодноразово продовжувався. Останнє продовження відбулось з 05 години 30 хвилин 14 травня 2024 року строком на 90 діб згідно з Указом Президента № 271/2024 від 06.05.2024.

Указ № 64/2022, ґрунтуючись на положенні частини другої статті 64 Конституції України, визначає, що «тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України». Аналіз викладених норм дозволяє дійти висновку, що право на відпочинок, закріплене у статті 45 Конституції України, не може бути обмежене, оскільки в Указі № 64/2022, який закріпив вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку із введенням воєнного стану, таке право, а точніше стаття, що його встановлює на рівні Конституції України, не вказана. Так само Законом № 2136-IX визначено, що на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 43, 44 Конституції України (частина друга статті 1 Закону № 2136-IX).

Конституційний Суд України у багатьох своїх рішеннях висловлював позицію щодо суті обмеження прав і свобод людини. Зокрема, у Рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 висловив правову позицію, в якій зазначив, що відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права **можуть бути обмежені**, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк (абзаци третій-шостий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007).

Також у Рішенні від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 Суд визначив, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, **бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими**, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і **не порушувати сутнісний зміст такого права** (абзац третій підпункту 2.1. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Обмеження прав громадян при надзвичайних ситуаціях передбачено міжнародними стандартами з прав людини.

У статті 29 (2) Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року проголошується, що при здійсненні своїх прав і свобод людина має піддаватися тільки тим обмеженням, котрі встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших та задоволення

справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту в демократичному суспільстві.

Відповідно до статті 4 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

У статті 15 (1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошується, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

Норми, які є предметом конституційного контролю, не обмежують, а **скасовують** право працівників на щорічну відпустку повної тривалості та її оплату, а також заміняють їх за рішенням роботодавця іншим видом відпустки – відпусткою без збереження заробітної плати.

У статті 4 Закону № 504/96-ВР установлюються види відпусток, зокрема, щорічні відпустки (пункт 1 частини першої статті 4) та відпустки без збереження заробітної плати (пункт 5 частини першої статті 4). Ці два види відпусток є абсолютно різними видами відпусток, що надаються з різною метою, за різних підстав, у різному порядку та тривалості. Також законодавством не передбачається заміна одного виду відпустки іншим в принципі. У порядку виключення у випадках, що передбачені законодавством (стаття 83 КЗпП та стаття 24 Закону № 504/96-ВР), а саме при звільненні працівника, за його бажанням можлива заміна невикористаної відпустки (її частини) грошовою компенсацією. І навіть, попри бажання працівника, але не роботодавця, особам віком до вісімнадцяти років заміна всіх видів відпусток грошовою компенсацією не допускається.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 висловив позицію, що скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Таким чином, обмеження тривалості щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця до 24 календарних днів в умовах воєнного стану може бути виправдане виходячи з безпеки, яка виникла в державі у зв'язку з повномасштабним вторгненням, мобілізації всього суспільства направлено на перемогу. Але неприпустимим є заміна за рішенням роботодавця

невикористаних днів щорічної відпустки відпусткою без збереження заробітної плати.

У рішенні Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 висловлюється позиція, що одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути **співмірними** з нею (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012).

Таким чином, невикористані дні щорічних відпусток не можуть надаватись за рішенням роботодавця без збереження заробітної плати, адже відповідно до статті 64 Конституції України допускається обмеження прав на період воєнного стану, а не їх скасування.

З викладеного вище випливає, що речення друге у абзаці другому та абзац третій частини першої статті 12 Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ, є такими, що суперечать статті 64 Конституції України.

4. Абзацами першим та другим пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ визначено, що вказаний Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім другого речення абзацу другої частини першої та третього речення абзацу третьої частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану.

Приходжу до висновку, що вказане положення втратить свою чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення скасування воєнного стану.

Вважаю, що таке положення не відповідає Конституції України оскільки:

- розповсюджує свою дію щодо обмеження конституційних прав і свобод на період після закінчення воєнного стану;
- позбавлене правової визначеності, не має універсального характеру, адже втрачає чинність для кожної людини у різний час;
- не має ознак передбачуваності (прогнозованості).

Відповідно до положень частини другої статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану допускаються окремі обмеження прав і свобод із **зазначенням строку дії цих обмежень**.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово привертав увагу до принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права:

- принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (абзац шостий пункту 2.1 мотивувальної частини Рішення

Великої палати Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017);

- згідно із принципом правової визначеності як одним із елементів принципу верховенства права обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустимі, зокрема, за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, якими встановлюються такі обмеження (абзац другий підпункту 2.5 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017);

- принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини (абзац дев'ятий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018).

Виходячи із вищезазначеного, для того щоб суспільством сприймався закон, він повинен бути чітким, однозначним в плані розуміння та застосування, передбачуваним. Не може суб'єкт правовідносин (в даному випадку роботодавець) на власний розсуд встановлювати строк закінчення дії закону, а відповідно, мати право (на власний розсуд), не враховуючи право інших суб'єктів правовідносин (працівників) вчиняти певні дії.

Конституційний Суд України у своєму рішенні висловлює правову позицію, що складовими принципу верховенства права є, зокрема, правова передбачуваність та правова визначеність, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Відтак, строк дії обмежень, що встановлені у зв'язку з воєнним станом, повинен бути строково визначений і передбачений законом, а не діями суб'єкта правовідносин.

Ураховуючи зазначене, абзац другий пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-ІХ, у редакції Закону № 3494-ІХ є таким, що не відповідає статтям 8 та 64 Конституції України (є неконституційним).

5. Згідно зі статтею 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя).

Відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України (частина перша).

Конституційний Суд України висловив у своєму Рішенні від 20 березня

2002 року № 5-рп/2002 позицію, що відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк (абзац четвертий пункту 6 Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002).

Верховна Рада України, вносячи зміни Законом № 3494-IX до положень Закону № 2136-IX фактично скасувала права громадян, гарантовані статтею 45 Основного Закону України.

Таким чином, положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону № 2136-IX, у редакції Закону № 3494-IX, не відповідають частинам другій та третій статті 22 Конституції України (є неконституційним).

6. Під час підготовки конституційного подання на підставі звернень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав, з питань, що порушені у конституційному поданні, отримано науково-експертні висновки від наукової спільноти Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національної академії внутрішніх справ (додаються), що підтверджують неконституційність окремих положень Закону № 2136-IX в редакції Закону № 3494-IX.

З огляду на викладене, керуючись статтями 101, 147, частиною другою статті 150 Конституції України, статтею 50, пунктом 1 частини першої, частинами другою, третьою статті 51, частиною першою статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII, пунктом 3 частини першої статті 13 та частини другої статті 15 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР,

ПРОШУ:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням.

2. Визнати такими, що не відповідають частині першій статті 8, частинам другій та третій статті 22, статті 45 та статті 64 Конституції України (є неконституційними) положення:

- речення другого абзацу другого частини першої статті 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати»;

- абзацу третього частини першої статті 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку, передбачену абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати»;

- абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ, в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-ІХ: «другого речення абзацу другого частини першої та третього речення абзацу третього частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану».

3. Розглянути справу у порядку письмового конституційного провадження. У разі розгляду справи у порядку усного провадження, участь у розгляді візьму особисто.

Додатки: на 73 арк. в 1 прим:

1. Витяги із Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141).

2. Витяги із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст.376).

3. Витяги із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 2023 № 776/97-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст.99).

4. Витяги із Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ (Голос України від 23.03.2022. № 64).

5. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 22 червня

2022 року № 5-р(П)/2022 у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло) (Вісник Конституційного Суду України. 2022. № 3-4. С. 42).

6. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці» (Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 6. С. 6).

7. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 103).

8. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222» (Вісник Конституційного Суду України. 2009. № 6. С. 91).

9. Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) (Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6. С. 140).

10. Витяг з Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову палату) (Офіційний вісник України. 1998. № 1. С. 151, стаття 23).

11. Витяги із Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII (Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50).

12. Витяги із Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 2. Ст. 4).

13. Витяги із Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 4. Ст.43).

14. Витяги із Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175).

15. Витяги із Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121).

16. Витяги із Наказу Державного комітету статистики України «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» від 13 січня 2004 року № 5 (Офіційний вісник України. 2004. № 4, том 2, стор. 569, стаття 200).

17. Витяги із Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112).

18. Витяги із Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що ратифікована із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересні 2014 року (Офіційний вісник України. 2014. № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125).

19. Витяг із Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікований Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР (Офіційний вісник України. 1997. № 29, стор. 11).

20. Витяги із Конвенції про оплачувані відпустки № 132, що ратифікована із заявою Законом № 2481-III (2481-14) від 29 травня 2001 року (Офіційний вісник України. 2001. № 25, стор. 17, стаття 1102).

21. Витяги із Конвенції про захист заробітної плати № 95, що ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 30 червня 1961 року.

22. Витяги із Директиви 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 листопада 2003 року про деякі аспекти організації робочого часу.

23. Витяги із Європейської соціальної хартії від 3 травня 1996 року (Офіційний вісник України. 2006. № 40, стор. 37, стаття 2660).

24. Витяги із Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250).

25. Витяги із Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (Голос України від 24.02.2022. № 37).

26. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) (Офіційний вісник України. 2007. № 52, стор. 138, стаття 2132).

27. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за

госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) (Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6, стор. 60).

28. Витяги із Загальної декларації прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року (Голос України від 10.12.2008. № 236).

29. Витяги із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року).

30. Витяги із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року (Офіційний вісник України. 1998. № 13, /№ 32 від 23.08.2006, стор. 270).

31. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) (Урядовий кур'єр від 05.10.2005. № 188).

32. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 2, стор. 25).

33. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1, стор. 7).

34. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1, стор. 46).

35. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого

2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 2, стор. 70).

36. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) (Офіційний вісник України офіційне видання. 2005. № 42, стор. 95, стаття 2662).

37. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) (Вісник Конституційного Суду України. 2002. № 2, стор. 10).

38. Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11305.2/23/40.2 та копія наукового бачення Національної академії внутрішніх справ від 19 грудня 2023 року № 46/01/190ВР.

39. Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11309.2/23/40.2 та копія науково-консультативного висновку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 26 грудня 2023 року № 121-01-1502.

40. Копія листа Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 7 грудня 2023 року № 11350.2/23/40.2 та копія науково-правового висновку Навчально-наукового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 26 січня 2024 року № 01/143-08.

**Уповноважений Верховної
Ради України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Витяги

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

*{Офіційне тлумачення положення статті 1
див. в Рішенні Конституційного Суду
№ 3-рп/2012 від 25.01.2012}*

<...>

Стаття 3.

<...>

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

<...>

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

<...>

Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

<...>

Стаття 22.

<...>

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

<...>

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи

служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

<...>

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.

Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

<...>

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

*{Офіційне тлумачення статті 64
див. в Рішенні Конституційного
Суду № 9-зп від 25.12.97}*

<...>

Стаття 101. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

<...>

Стаття 147. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції.

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

{Стаття 147 в редакції Закону № 1401-VIII від 02.06.2016}

<...>

Стаття 150. До повноважень Конституційного Суду України належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України;

*{Офіційне тлумачення положення абзацу
другого пункту 1 частини першої статті 150 див.
в Рішенні Конституційного Суду}*

№ 7-рп/2002 від 27.03.2002}

актів Президента України;

{Офіційне тлумачення положення абзацу третього пункту 1 частини першої статті 150 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2002 від 27.03.2002}

актів Кабінету Міністрів України;

правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

{Абзац шостий частини першої статті 150 виключено на підставі Закону № 1401-VIII від 02.06.2016}

2) офіційне тлумачення Конституції України;

{Пункт 2 частини першої статті 150 із змінами, внесеними згідно і Законом № 1401-VIII від 02.06.2016}

3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

{Частину першу статті 150 доповнено пунктом 3 згідно із Законом № 1401-VIII від 02.06.2016}

Питання, передбачені пунктами 1, 2 частини першої цієї статті, розглядаються за конституційними поданнями: Президента України; щонайменше сорока п'яти народних депутатів України; Верховного Суду; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

ЗАКОН УКРАЇНИ **Про Конституційний Суд України**

Витяги

<...>

Стаття 7. Повноваження Суду

1. До повноважень Суду належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

<...>

Стаття 50. Форми звернення до Суду

1. Формами звернення до Суду є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

<...>

Стаття 51. Конституційне подання

1. Конституційним поданням є подане до Суду письмове клопотання щодо:

1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;

<...>

2. У конституційному поданні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне подання;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

3. У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

<...>

Стаття 52. Суб'єкт права на конституційне подання

1. Відповідно до Конституції України суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Витяги

<...>

Стаття 13. Права Уповноваженого

Уповноважений має право:

<...>

3) звертатися до Конституційного Суду України з поданням:

про відповідність Конституції України законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини і громадянина;

про офіційне тлумачення Конституції України;

*{Абзац третій пункту 3 частини першої статті 13 із змінами,
внесеними згідно із Законом № 2136-VIII від 13.07.2017}*

<...>

Стаття 15. Акти реагування Уповноваженого

<...>

Конституційне подання Уповноваженого – акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану

Витяги

<...>

Стаття 1. Дія норм законодавства про працю в умовах воєнного стану

<...>

2. На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України.

*{Частина друга статті 1 із змінами,
внесеними згідно із Законом № 2352-IX від 01.07.2022}*

<...>

Стаття 12. Відпустки

1. У період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік.

Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати.

*{Абзац другий частини першої статті 12 із змінами,
внесеними згідно із Законом № 3494-IX від 22.11.2023}*

У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку, передбачену абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати.

*{Частина першу статті 12 доповнено
новим абзацом згідно із Законом № 3494-IX від 22.11.2023}*

<...>

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

<...>

3. Цей Закон діє у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та втрачає чинність з дня припинення або скасування воєнного стану, крім:

другого речення абзацу другого частини першої та третього речення абзацу третього частини першої статті 12 цього Закону, які втрачають чинність з моменту використання днів відпусток, які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану;

{Пункт 3 розділу «Прикінцеві положення» в редакції Законів № 2352-IX від 01.07.2022, № 3494-IX від 22.11.2023}

*Додаток 5 до конституційного подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини*

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ**

**у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2
частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації
у реалізації права на житло)**

**м. Київ
22 червня 2022 року
№ 5-р(II)/2022**

Справа № 3-39/2021(86/21)

<...>

3.1. Принцип соціальної держави (стаття 1 Конституції України) належить до основоположних конституційних принципів, на яких заснована Українська держава.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці»

м. Київ

15 жовтня 2013 року

№ 8-рп/2013

Справа № 1-13/2013

<...>

2.1. Основний Закон України, проголосивши Україну соціальною, правовою державою, визначив зміст і спрямованість діяльності держави, зокрема її обов'язок щодо утвердження, забезпечення і гарантування прав і свобод людини (статті 1, 3). Складовою цього обов'язку є забезпечення державою соціальної спрямованості економіки, створення умов та гарантування можливостей для громадян заробляти собі на життя працею і своєчасно одержувати винагороду за працю (частина четверта статті 13, частини перша, друга, сьома статті 43 Конституції України).

<...>

Таким чином, під заробітною платою, що належить працівникові, або, за визначенням, використаним у частині другій статті 233 Кодексу, належною працівнику заробітною платою необхідно розуміти усі виплати, на отримання яких працівник має право згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством для осіб, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем, незалежно від того, чи було здійснене нарахування таких виплат.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України**

м. Київ

13 червня 2019 року

№ 4-р/2019

Справа № 3-208/2018(2402/18)

<...>

2.1.

<...>

Конституційний Суд України виходить із того, що Україна як правова держава має своїм пріоритетом гарантування прав і свобод людини і громадянина. З цією метою держава зобов'язана запроваджувати юридичне регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, необхідне для забезпечення реалізації прав і свобод кожної особи та їх ефективного поновлення. При цьому окремі конституційні цінності, зокрема недоторканність людини як гарантія від посягань з боку інших осіб на права і свободи, насамперед основоположне право на свободу, потребують посилених гарантій їх захисту.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України щодо
відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень
Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови
Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222»**

**м. Київ,
28 жовтня 2009 року
№ 28-рп/2009**

Справа № 1-36/2009

<...>

3.

<...>

Закріплення в Основному Законі України (254к/96-ВР) принципу верховенства права, невідчужуваності й непорушності прав і свобод людини і громадянина, гарантій їх здійснення та захисту визначає зміст законів, інших нормативно-правових актів, які повинні прийматися на основі Конституції (254к/96-ВР) і відповідати їй (частина друга статті 8).

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини щодо відповідності Конституції України
(конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про
свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення
про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та
процесій)**

**м. Київ
8 вересня 2016 року
№ 6-рп/2016**

Справа № 1-13/2016

<...>

2.

<...>

Пряма дія норм Конституції України означає, що ці норми застосовуються безпосередньо. Законами України та іншими нормативно-правовими актами можна лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст. Закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються лише у частині, що не суперечить Конституції України.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України щодо
відповідності Конституції України (конституційності) Закону України
«Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову
палату)**

**м. Київ
23 грудня 1997 року
№ 7-зп**

Справа № 01/34-97

<...>

1.

<...>

Конституційний Суд України, вирішуючи даний спір, виходить з того, що Конституція України має найвищу юридичну силу (частина друга статті 8 Конституції України). Верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених в Конституції України.

<...>

Кодекс законів про працю України

Витяги

<...>

Стаття 74. Щорічні відпустки

Громадянам, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, надаються щорічні (основна та додаткові) відпустки із збереженням на їх період місця роботи (посади) і заробітної плати.

{Стаття 74 в редакції Закону № 117-XIV від 18.09.98}

Стаття 75. Тривалість щорічної основної відпустки

Щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.

Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день.

Для деяких категорій працівників законодавством України може бути передбачена інша тривалість щорічної основної відпустки. При цьому тривалість їх відпустки не може бути меншою за передбачену частиною першою цієї статті.

{Стаття 75 із змінами, внесеними згідно із Законом № 871-12 від 20.03.91; в редакції Закону № 117-XIV від 18.09.98}

Стаття 76. Щорічні додаткові відпустки та їх тривалість

Щорічні додаткові відпустки надаються працівникам:

- 1) за роботу із шкідливими і важкими умовами праці;
- 2) за особливий характер праці;
- 3) в інших випадках, передбачених законодавством.

Тривалість щорічних додаткових відпусток, умови та порядок їх надання встановлюються нормативно-правовими актами України, а також трудовим та/або колективним договором.

{Стаття 76 в редакції Закону № 117-XIV від 18.09.98; із змінами, внесеними згідно із Законом № 3494-IX від 22.11.2023}

<...>

ЗАКОН УКРАЇНИ Про відпустки

Витяги

<...>

Стаття 2. Право на відпустки

<...>

Право на відпустки забезпечується:

гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених цим Законом;

забороною заміни відпустки грошовою компенсацією, крім випадків, передбачених статтею 24 цього Закону.

<...>

Стаття 4. Види відпусток

Установлюються такі види відпусток:

1) щорічні відпустки:

основна відпустка (стаття 6 цього Закону);

додаткова відпустка за роботу із шкідливими та важкими умовами праці (стаття 7 цього Закону);

додаткова відпустка за особливий характер праці (стаття 8 цього Закону);
інші додаткові відпустки, передбачені законодавством;

2) додаткові відпустки у зв'язку з навчанням (статті 13, 14 і 15 цього Закону);

3) творча відпустка (стаття 16 цього Закону);

3-1) відпустка для підготовки та участі в змаганнях (стаття 16-1 цього Закону);

{Частина першу статті 4 доповнено пунктом 3-1 згідно із Законом № 1724-VI від 17.11.2009}

4) соціальні відпустки:

відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами (стаття 17 цього Закону);

відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (стаття 18 цього Закону);

відпустка у зв'язку з усиновленням дитини (стаття 18-1 цього Закону);

{Пункт 4 частини першої статті 4 доповнено абзацом згідно із Законом № 573-VI від 23.09.2008}

додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину - особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи (стаття 19 цього Закону);

{Абзац п'ятий пункту 4 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 120-VIII від 15.01.2015 - зміна набирає чинності з 01.01.2015}

відпустка при народженні дитини (стаття 19-1 цього Закону);

{Пункт 4 частини першої статті 4 доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 1401-IX від 15.04.2021}

5) відпустки без збереження заробітної плати (статті 25, 26 цього Закону).

Законодавством, колективним договором, угодою та трудовим договором можуть установлюватись інші види відпусток.

<...>

Стаття 6. Щорічна основна відпустка та її тривалість

Щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.

Промислово-виробничому персоналу вугільної, сланцевої, металургійної, електроенергетичної промисловості, а також зайнятому на відкритих гірничих роботах, на роботах на поверхні шахт, розрізів, кар'єрів і рудників, на будівельно-монтажних роботах у шахтному будівництві, на транспортуванні та збагаченні корисних копалин надається щорічна основна відпустка тривалістю 24 календарних дні із збільшенням за кожних два відпрацьованих роки на 2 календарних дні, але не більше 28 календарних днів.

Працівникам, зайнятим на підземних гірничих роботах та в розрізах, кар'єрах і рудниках глибиною 150 метрів і нижче, надається щорічна основна відпустка тривалістю 28 календарних днів незалежно від стажу роботи, а в розрізах, кар'єрах і рудниках глибиною до 150 метрів - 24 календарних дні із збільшенням на 4 календарних дні при стажі роботи на даному підприємстві 2 роки і більше.

Працівникам лісової промисловості та лісового господарства, державних заповідників, національних парків, що мають лісові площі, лісомисливських господарств, постійних лісозаготівельних і лісогосподарських підрозділів інших підприємств, а також лісництв надається щорічна основна відпустка тривалістю 28 календарних днів за Списком робіт, професій і посад, затверджуваним Кабінетом Міністрів України.

Воєнізованому особовому складу гірничорятувальних частин надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, невоєнізованим працівникам гірничорятувальних частин - 24 календарних дні із збільшенням за кожних два відпрацьованих роки на 2 календарних дні, але не більше 28 календарних днів.

Керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам надається щорічна основна відпустка тривалістю до 56 календарних днів у порядку, затверджуваному Кабінетом Міністрів України.

{Частина шоста статті 6 в редакції Закону № 2073-III від 02.11.2000}

Особам з інвалідністю I і II груп надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, а особам з інвалідністю III групи - 26 календарних днів.

Особам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день.

Сезонним працівникам, а також тимчасовим працівникам відпустка надається пропорційно до відпрацьованого ними часу. Список сезонних робіт і сезонних галузей затверджується Кабінетом Міністрів України.

Положення цієї статті щодо тривалості щорічної основної відпустки не поширюються на працівників, тривалість відпустки яким устанавлюється іншими актами законодавства, проте тривалість їх відпустки не може бути меншою за передбачену частинами першою, сьомою і восьмою цієї статті.

Стаття 7. Щорічна додаткова відпустка за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та її тривалість

{Стаття 7 вводитьься в дію з 1 січня 1998 року згідно з Постановою ВР № 505/96-ВР від 15.11.96}

Щорічна додаткова відпустка за роботу із шкідливими і важкими умовами праці тривалістю до 35 календарних днів надається працівникам, зайнятим на роботах, пов'язаних із негативним впливом на здоров'я шкідливих виробничих факторів, за Списком виробництв, цехів, професій і посад, затверджуваним Кабінетом Міністрів України.

Конкретна тривалість відпустки, зазначеної в частині першій цієї статті, встановлюється колективним чи трудовим договором залежно від результатів атестації робочих місць за умовами праці та часу зайнятості працівника в цих умовах.

Стаття 8. Щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці та її тривалість

{Стаття 8 вводитьься в дію з 1 січня 1998 року згідно з Постановою ВР № 505/96-ВР від 15.11.96}

Щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці надається:

1) окремим категоріям працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, - тривалістю до 35 календарних днів за Списком виробництв, робіт, професій і посад, затверджуваним Кабінетом Міністрів України;

2) працівникам з ненормованим робочим днем - тривалістю до 7 календарних днів згідно із списками посад, робіт та професій, визначених колективним договором, угодою.

Конкретна тривалість щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці встановлюється колективним чи трудовим договором залежно від часу зайнятості працівника в цих умовах.

<...>

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про державну службу

Витяги

<...>

Стаття 57. Щорічні основні відпустки державних службовців

1. Державним службовцям надається щорічна основна оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів, якщо законом не передбачено більш тривалої відпустки, з виплатою грошової допомоги у розмірі середньомісячної заробітної плати.

<...>

Стаття 58. Щорічні додаткові та інші відпустки державних службовців

1. За кожний рік державної служби після досягнення п'ятирічного стажу державної служби державному службовцю надається один календарний день щорічної додаткової оплачуваної відпустки, але не більш як 15 календарних днів.

Порядок надання державним службовцям додаткових оплачуваних відпусток визначається Кабінетом Міністрів України.

<...>

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про службу в органах місцевого самоврядування

Витяги

<...>

Стаття 21. Оплата праці, відпустки та пенсійне забезпечення

<...>

Посадовим особам місцевого самоврядування надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів, якщо законами України не передбачено тривалішої відпустки, з виплатою допомоги на оздоровлення у розмірі посадового окладу.

Посадовим особам, які мають стаж служби в органах місцевого самоврядування понад 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів. Порядок і умови надання додаткових оплачуваних відпусток встановлюються Кабінетом Міністрів України.

<...>

ЗАКОН УКРАЇНИ **Про оплату праці**

Витяги

<...>

Стаття 2. Структура заробітної плати

Основна заробітна плата. Це - винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців.

Додаткова заробітна плата. Це - винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

*{Частина третя статті 2 із змінами,
внесеними згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015}*

<...>

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

Н А К А З

13.01.2004 №5

**Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
27 січня 2004 р.
за № 114/8713**

Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати

Витяги

<...>

2.2. Фонд додаткової заробітної плати

<...>

2.2.12. Оплата за невідпрацьований час:

оплата, а також суми грошових компенсацій у разі невикористання щорічних (основної та додаткових) відпусток та додаткових відпусток працівникам, які мають дітей, у розмірах, передбачених законодавством;

оплата додаткових відпусток (понад тривалість, передбачену законодавством), наданих відповідно до колективного договору;

оплата додаткових відпусток у зв'язку з навчанням та творчих відпусток;

оплата додаткових відпусток, що надаються відповідно до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" (796-12);

суми заробітної плати, що зберігаються за основним місцем роботи працівників, за час їхнього навчання з відривом від виробництва в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

суми, нараховані особам, які проходять навчання (підготовку) для роботи на щойно введених у дію підприємствах за рахунок коштів, передбачених у загальних кошторисах будівництва;

оплата спеціальної перерви в роботі у випадках, передбачених законодавством, оплата пільгового часу неповнолітнім;

оплата працівникам, які залучаються до виконання державних або громадських обов'язків, якщо вони виконуються в робочий час;

оплата працівникам-донорам днів обстеження, здавання крові та відпочинку, що надаються після кожного дня здавання крові, або днів, приєднаних за бажанням працівника до щорічної відпустки;

оплата, що зберігається за працівником, який підлягає медичному огляду, за основним місцем роботи за час перебування в медичному закладі на обстеженні;

оплата простоїв не з вини працівника.

<...>

ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Витяги

<...>

Стаття 14. Визначення понять

<...>

14.1.48. заробітна плата для цілей розділу IV цього Кодексу - основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом;

<...>

**УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ
між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,
Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-
членами, з іншої сторони**

Витяги

<...>

Стаття 291

Багатосторонні трудові стандарти та угоди

1. Сторони визнають повну та ефективну зайнятість та гідну працю для всіх як ключові елементи для торгівлі в контексті глобалізації. Сторони підтверджують свої зобов'язання щодо сприяння розвитку торгівлі у такий спосіб, що приводить до повної та ефективної зайнятості й гідної праці для всіх, зокрема чоловіків, жінок та молоді.

2. Сторони забезпечують і реалізують у своїх законах та практиках основні міжнародно визнані трудові стандарти, а саме:

- a) свободу об'єднань та ефективне визнання права на колективні переговори;
- b) усунення всіх форм примусової чи обов'язкової праці;
- c) фактичне викоренення дитячої праці; та
- d) усунення дискримінації стосовно зайнятості та професій.

3. Сторони підтверджують своє зобов'язання щодо ефективного виконання основоположних та пріоритетних конвенцій МОП, які вони ратифікували, та Декларації МОП стосовно основних принципів та прав у світі праці 1998 року. Сторони також розглядають питання про ратифікацію та імплементацію інших конвенцій МОП, які класифікуються МОП як такі, що відповідають сучасним вимогам.

4. Сторони наголошують, що трудові стандарти не повинні використовуватися для протекціоністських цілей в торгівлі. Сторони відзначають, що їхня порівняльна перевага жодним чином не повинна бути поставлена під сумнів.

<...>

Стаття 424

Україна забезпечує поступове наближення до права, стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, як зазначено у Додатку XL до цієї Угоди.

<...>

*Додаток 19 до конституційного подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини*

**Протокол
до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод
(зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (994_536)**

Витяг

<...>

Стаття 1

Захист власності

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

<...>

**Конвенція про оплачувані відпустки № 132
(переглянута у 1970 році)**

Витяги

<...>

Стаття 7

1. Кожна особа, яка користується відпусткою, передбаченою в цій Конвенції, отримує за повний період цієї відпустки принаймні свою нормальну чи середню заробітну плату (включаючи еквівалент готівкою будь-якої частини цієї винагороди, яка звичайно видається натурою і яка не є постійною виплатою, що здійснюється незалежно від того, перебуває ця особа у відпустці чи ні), нараховану відповідно до методу, що визначається компетентним органом влади або іншим відповідним органом у кожній країні.

<...>

Конвенція про захист заробітної плати № 95

Витяги

<...>

Стаття 1

Відповідно до мети цієї Конвенції термін "заробітна плата" означає, незалежно від назви й методу обчислення, будь-яку винагороду або заробіток, які можуть бути обчислені в грошах, і встановлені угодою або національним законодавством, що їх роботодавець повинен заплатити, на підставі письмового або усного договору про наймання послуг, працівникові за працю, яку виконано, чи має бути виконано, або за послуги, котрі надано, чи має бути надано.

<...>

Стаття 6

Роботодавцеві забороняється обмежувати будь-яким способом свободу працівника розпоряджатися своєю заробітною платою на власний розсуд.

<...>

Стаття 9

Забороняються всякі відрахування з заробітної плати, метою яких є пряма чи непряма виплата працівником роботодавцеві, його представникові чи якомусь посередникові (приміром, агентів по набору робочої сили) за надання чи збереження служби.

Стаття 10

1. Заробітна плата може стати об'єктом арешту або передачі лише у такій формі й у таких межах, які визначено національним законодавством.

<...>

**ДИРЕКТИВА 2003/88/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ
від 4 листопада 2003 року
про деякі аспекти організації робочого часу**

Витяги

<...>

Стаття 7

Щорічна відпустка

1. Держави-члени вживають необхідні заходи, щоб забезпечити право кожного працівника на щорічну оплатну відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів відповідно до умов її отримання і надання, встановлених в національному законодавстві та/або практикою.

2. Мінімальний період щорічної оплатної відпустки не може замінюватися грошовою компенсацією, за винятком випадку припинення трудових відносин.

<...>

**ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ
(переглянута)**

Страсбург, 3 травня 1996 року
{Хартію ратифіковано із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006, ВВР,
2006, № 43, ст.418}
{Додатково див. Протоколи: від 05.05.1988, від 21.10.1991, від 09.11.1995}
{Додатково див. Лист Міністерства соціальної політики № 6887/0/2-17/17
від 31.03.2017}

Витяги

<...>

Стаття 2

Право на справедливі умови праці

З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються:

<...>

4. усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути або достатньою мірою зменшити такі ризики ще неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу або додаткові оплачувані відпустки;

<...>

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про правовий режим воєнного стану

Витяги

<...>

Стаття 6. Указ Президента України про введення воєнного стану

1. В указі Президента України про введення воєнного стану зазначаються:
- 1) обґрунтування необхідності введення воєнного стану;
 - 2) межі території, на якій вводиться воєнний стан, час введення і строк, на який він вводиться;
 - 3) завдання військового командування, військових адміністрацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану;
 - 4) завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення єдиної державної системи цивільного захисту, її функціональних та територіальних підсистем у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період;
 - 5) вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;
 - 6) інші питання, що впливають із цього Закону.

<...>

Стаття 20. Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану

1. Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону.
2. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України.
3. У процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада).

<...>

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про введення воєнного стану в Україні

Витяги

<...>

3. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" (справа про соціальні гарантії громадян)

**м. Київ
9 липня 2007 року
№ 6-рп/2007**

Справа № 1-29/2007

Витяги

<...>

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо конституційності оспорюваних норм Закону (489-16), виходить з такого.

3.1.

<...>

Зупинення дії законів є способом тимчасового припинення їх дії в часі та/або за колом осіб і має здійснюватися відповідно до вимог Конституції України (254к/96-ВР). Ця юридична процедура знаходиться в органічному зв'язку із скасуванням законів, внесенням до них змін та доповнень. Отже, у такому випадку законом про Державний бюджет України припиняється на певний строк правове регулювання відносин у сфері соціального захисту, зупиняється дія механізму реалізації конституційних соціально-економічних прав громадян, що призводить до обмеження права на соціальний захист.

Систематичне зупинення законами про Державний бюджет України дії чинних законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій фактично скасовує їх дію.

Зупинення дії положень законів, якими визначено права і свободи громадян, їх зміст та обсяг, є обмеженням прав і свобод і може мати місце лише у випадках, передбачених Основним Законом України (254к/96-ВР). У статті 64 Конституції України (254к/96-ВР) вичерпно визначено такі випадки, а саме передбачено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини із зазначенням

строку дії цих обмежень, та визначено ряд прав і свобод, які не можуть бути обмежені за жодних обставин.

Внаслідок зупинення на певний час дії чинних законів України, якими встановлено пільги, компенсації чи інші форми соціальних гарантій, відбувається фактичне зниження життєвого рівня громадян, який не може бути нижчим від встановленого законом прожиткового мінімуму (частина третя статті 46 Конституції України) (254к/96-ВР), та порушується гарантоване у статті 48 Конституції України (254к/96-ВР) право кожного на достатній життєвий рівень.

Отже, відповідно до частини третьої статті 22, статті 64 Конституції України (254к/96-ВР) право громадян на соціальний захист, інші соціально-економічні права можуть бути обмежені, у тому числі зупиненням дії законів (їх окремих положень), лише в умовах воєнного або надзвичайного стану на певний строк.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини щодо відповідності Конституції України
(конституційності) положення третього речення частини першої статті 13
Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий
контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу)**

**м. Київ
1 червня 2016 року
№ 2-рп/2016**

Справа № 1-1/2016

Витяги

<...>

2.1.

<...>

Конституційний Суд України вважає, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права.

<...>

*Додаток 28 до конституційного подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини*

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї
ООН від 10 грудня 1948 року

Витяги

<...>

Стаття 29

<...>

2. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

<...>

*Додаток 29 до конституційного подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини*

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

**(Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради
Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73)**

Витяги

<...>

Стаття 4

1. Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

<...>

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Витяги

<...>

СТАТТЯ 15

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками)

**м. Київ
22 вересня 2005 року
№ 5-рп/2005**

Справа № 1-17/2005

Витяги

<...>

5.2.

<...>

Згідно зі статтею 22 Конституції України (254к/96-ВР) конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя). Скасування конституційних прав і свобод - це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини - це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду
України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої,
другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116,
частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України,
пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2
частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в
системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України**

**м. Київ
25 січня 2012 року
№ 3-рп/2012**

Справа № 1-11/2012

Витяги

<...>

2.2.

<...>

Одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею.

<...>

*Додаток 33 до конституційного подання
Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини*

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту»

**м. Київ
20 грудня 2017 року
№ 2-р/2017**

Справа № 1-5/2017

Витяги

<...>

2.1.

<...>

Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії)

**м. Київ
21 грудня 2017 року
№ 3-р/2017**

Справа № 1-21/2017

Витяги

<...>

2.5.

<...>

Згідно із принципом правової визначеності як одним із елементів принципу верховенства права обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустимі, зокрема, за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, якими встановлюються такі обмеження.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання)

**м. Київ
27 лютого 2018 року
№ 1-р/2018**

Справа № 1-6/2018

Витяги

<...>

4.3.

<...>

Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання)

**м. Київ
11 жовтня 2005 року
№ 8-рп/2005**

Справа № 1-21/2005

Витяги

<...>

4.

<...>

Зазначені конституційні принципи, на яких базується здійснення прав і свобод людини і громадянина в Україні, включаючи і право на пенсійне забезпечення, передбачають за змістом статей 1, 3, 6 (частина друга), 8, 19 (частина друга), 22, 23, 24 (частина перша) Основного Закону України (254к/96-ВР) правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у сфері пенсійного забезпечення, необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набути ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано, тобто набути право не може бути скасоване, звужене.

<...>

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій)

**м. Київ
20 березня 2002 року
№ 5-рп/2002**

Справа № 1-15/2002

Витяги

<...>

6.

<...>

Конституційний Суд України вважає, що оскільки для значної кількості громадян України пільги, компенсації і гарантії, право на які передбачене чинним законодавством, є додатком до основних джерел існування, необхідною складовою конституційного права на забезпечення життєвого рівня (стаття 48 Конституції України) (254к/96-ВР), який принаймні не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом (частина третя статті 46 Конституції України) (254к/96-ВР), то звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за статтею 22 Конституції України (254к/96-ВР) не допускається. Зупинення його дії можливе за умови введення відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 та пункту 19 статті 92 Конституції України (254к/96-ВР) надзвичайного стану (стаття 64 Конституції України) (254к/96-ВР).

<...>

Додаток 38 до
конституційного подання
Уповноваженою Верховної
Ради України з прав людини

ПРЕДСТАВНИК

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

**Ректорові Національної академії
внутрішніх справ,
доктору юридичних наук, професору,
генералу поліції першого рангу
Володимиру ЧЕРНІЮ**

Шановний Володимире Васильовичу!

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) на постійній основі здійснюється парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, у тому числі права на працю та відпочинок.

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22.11.2023 № 3494-IX (далі – Закон № 3494-IX) до Уповноваженого надходять звернення від громадян щодо незгоди з окремими положеннями зазначеного Закону та щодо неконституційності Закону № 3494-IX (його окремих положень).

У внесених Законом № 3494-IX змінах до деяких законодавчих актів громадяни вбачають ознаки порушення вимог статей 22, 24, 45, 64 Конституції України.

Наразі Уповноваженим розглядається питання щодо внесення до Конституційного Суду України відповідного конституційного подання.

З метою визначення достатніх правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання про відповідність Конституції України (конституційності) Закону № 3494-IX, прошу поінформувати Уповноваженого про позицію Національної академії внутрішніх справ з цього приводу.

Користуючись нагодою, від імені Уповноваженого засвідчую свою повагу і висловлюю прагнення до плідної співпраці та всебічної взаємодії у галузі захисту прав людини.

З повагою
Представник Уповноваженого
з соціальних та економічних прав

Дурицька Ольга 298 70 71

Олена КОЛОБРОДОВА
ДЕПАРТАМЕНТ

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: + 380 44 246-94-91
E-mail: post@naiaiu.kiev.ua
<https://www.naiiu.kiev.ua>
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

Представнику Уповноваженого
з соціальних та економічних прав
Секретаріату Уповноваженого
Верховної Ради України
з прав людини
Олені КОЛОБРОДОВІЙ

19.12 2023 № 46/01/190 ВР

На № _____ від _____ 20__

Про надіслання наукового бачення

Шановна пані Олено!

Відповідно до Вашого листа від 06.12.2023 № 11305.2/23/40.2, надсилаємо підготовлене фахівцями академії наукове бачення щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» (реєстр. № 3494-IX від 22.11.2023).

Додаток: на 3 арк. у 1 прим.

З повагою
ректор
генерал поліції першого рангу

Володимир ЧЕРНІЙ

Крістіна Паламарчук 044 520 06 58

Додаток
до листа НАВС
від 19.12.2023 № 46/01/1901

**Наукове бачення
фахівців Національної академії внутрішніх справ
щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих
положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих
актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток,
а також інших питань»
(реєстр. № 3494-ІХ від 22.11.2023)**

У Національній академії внутрішніх справ здійснено експертну оцінку Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» (далі – Закон № 3494-ІХ) щодо неконституційності зазначеного закону (його окремих положень) та наявних звернень від громадян щодо незгоди з окремими його положеннями.

У результаті вивчення Закону України № 3494-ІХ у системному взаємозв'язку із приписами Основного Закону України, міжнародними стандартами у сфері праці і трудових відносин зауважуємо таке.

1. Раніше в ч. 4 ст. 67 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) законодавець передбачав: «з метою створення сприятливих умов для використання святкових та неробочих днів (стаття 73), а також раціонального використання робочого часу Кабінет Міністрів України не пізніше ніж за три місяці до таких днів може рекомендувати керівникам підприємств, установ та організацій перенести вихідні та робочі дні у порядку і на умовах, установлених законодавством, для працівників, яким встановлено п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями».

Також в ч. 5 ст. 67 КЗпП передбачалось таке: «роботодавець у разі застосування рекомендації Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за два місяці видає наказ (розпорядження) про перенесення вихідних та робочих днів на підприємстві, в установі або організації, погоджений з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником)». Цю частину також виключено. А тепер ці частині виключено, що значно звужує права конституційні права громадян.

2. Запропоновано ст. 67 КЗпП доповнити частиною 4 такого змісту: «Перенесення вихідних та робочих днів, крім випадків, встановлених цим Кодексом, визначається трудовим та/або колективним договором. У разі відсутності відповідного положення у трудовому та/або колективному договорі перенесення вихідних та робочих днів здійснюється за наказом (розпорядженням) роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником), а в разі відсутності

первинної профспілкової організації – з вільно обраними та уповноваженими представниками (представником) працівників».

Проте така позиція суперечить ч. 2 ст. 45 Конституції України, відповідно до якої максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Запропоновані зміни можуть порушувати право на відпочинок і право на оплату праці працівників, що не сприяє належному здійсненню ними таких прав та їх захисту.

3. Запропонована редакція ч. 2 ст. 76 КЗпП України «Тривалість щорічних додаткових відпусток, умови та порядок їх надання встановлюються нормативно-правовими актами України», а також доповнення словами «а також трудовим та/або колективним договором» є дискусійними. Наприклад, не зрозуміло, у яких випадках визначати тривалість та порядок надання щорічної додаткової відпустки за законодавством, а в яких -- за трудовим та/або колективним договором.

Із такого змісту норми можемо припустити, що якщо на підприємстві немає колективного договору і тривалість щорічної додаткової відпустки, згідно з новою нормою, визначатимуть у трудовому договорі, то існує загроза, що працівникам, які працюють в однакових умовах праці, надаватимуть відпустку різної тривалості. Водночас стаття 2¹ КЗпП України забороняє будь-яку дискримінацію у сфері праці, зокрема порушувати принцип рівності прав і можливостей. Крім того, відсутні критерії порядку встановлення тривалості відпусток, що будуть визначатися трудовим та/або колективним договором.

4. Редакція ст. 77¹ КЗпП передбачає можливість визначати тривалість, порядок, умови надання та оплати відпустки для підготовки та участі в спортивних змаганнях трудовим та/або колективним договором. На нашу думку, це також може звужувати права громадян, адже роботодавці на власний розсуд будуть визначати зазначені положення.

5. Запропонована ч. 5 ст. 84 КЗпП такого змісту: «час перебування у відпустках, зазначених у частинах другій і четвертій цієї статті, не зараховується до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки»» також звужує права працівників.

6. Доповнення частини 1 абзацом другим ст. 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану від 15.03.2022 № 2136-ІХ також звужує права працівників, оскільки за умови таких змін роботодавцеві буде вигідно за своїм рішенням надавати невикористані дні такої відпустки без збереження заробітної плати.

7. Абзац третій частини першої ст. 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану від 15.03.2022 № 2136-ІХ також звужує права працівників, передбачені до таких змін. «У період дії воєнного стану надання працівнику будь-якого виду відпустки (крім відпустки у зв'язку з

вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку, передбачену 6 абзацом першим цієї частини, за рішенням роботодавця може здійснюватися без збереження заробітної плати. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати».

8. Зміни, які вносяться в Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (ч. 2 ст. 57 зазначеного закону), щодо скасування збереження попереднього середнього заробітку у випадку «проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, або військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період» теж звужують конституційні права працівника, порівняно з тими, які були до цих змін.

Аналогічні положення стосуються і змін у Законі України «Про фахову передвищу освіту» від 06.06.2019 № 2745-VIII, де також у ч. 3 ст. 63 звужено права працівника, оскільки виключено з цієї статті працівників, що «проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період».

Також зазначимо, що звернення *Представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з соціальних та економічних прав* стосовно прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-IX і наявні звернення від громадян щодо незгоди з окремими положеннями зазначеного Закону та щодо неконституційності цього Закону (його окремих положень) актуалізують необхідність істотних уточнень з формально-юридичних аспектів:

- публікація нормативно-правового акта в офіційному виданні;
- обґрунтування конкретних положень Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення);
- обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

Наукове бачення підготували:

завідувач кафедри конституційного права та прав людини, кандидат юридичних наук, доцент Сьох К.Я.;

професор кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент Білянська Н.В.;

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор філософії Калінюк А.Л.;

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент Шаповал Л.І.

Додаток 39 до
конституційного подання
Іновваженим Верховної
Ради України з прав людини

ПРЕДСТАВНИК

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Ректорові Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
академіку Національної академії
правових наук України,
доктору юридичних наук, професору
Анатолію ГЕТЬМАНУ

Шановний Анатолію Павловичу!

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) на постійній основі здійснюється парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, у тому числі права на працю та відпочинок.

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22.11.2023 № 3494-IX (далі – Закон № 3494-IX) до Уповноваженого надходять звернення від громадян щодо незгоди з окремими положеннями зазначеного Закону та щодо неконституційності Закону № 3494-IX (його окремих положень).

У внесених Законом № 3494-IX змінах до деяких законодавчих актів громадяни вбачають ознаки порушення вимог статей 22, 24, 45, 64 Конституції України.

Наразі Уповноваженим розглядається питання щодо внесення до Конституційного Суду України відповідного конституційного подання.

З метою визначення достатніх правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання про відповідність Конституції України (конституційності) Закону № 3494-IX, прошу поінформувати Уповноваженого про позицію Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого з цього приводу.

Користуючись нагодою, від імені Уповноваженого засвідчую свою повагу і висловлюю прагнення до плідної співпраці та всебічної взаємодії у галузі захисту прав людини.

З повагою
Представник Уповноваженого
з соціальних та економічних прав

Дурицька Ольга 298 70 71

Олена КОЛОБРОДОВА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, тел. (057) 704-92-93, факс (057) 704-11-71
E-mail: kancel@nlu.edu.ua, ЄДРПОУ 02071139

26.12.2023р № 121-01-1502
На № 11309.2/23/40.2 від 06.12.2023р

**Представнику Уповноваженого
з соціальних та економічних прав
Олені КОЛОБРОДОВІЙ**

Шановна Олена Володимірівна!

У відповідь на Ваш запит від 06.12.2023 № 11309.2/23/40.2 фахівцями кафедри конституційного права України спільно з кафедрою трудового права підготовлено науково-консультативний висновок стосовно порушеного Вами питання достатності правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання про відповідність Конституції України (конституційність) Закону № 3494-IX

Додаток на 10 (десяти) аркушах

Ректор

Анатолій ГЕТЬМАН

Середа О.Г.
(057)704-92-15
Слїнько Т.М.
(057)704-92-89

**Представнику Уповноваженого
Верховної Ради з прав людини**

Олені Колобродовій

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008

Вельмишановна Олено Володимирівно!

На Ваше звернення № 11309.2/23/40.2 від 06.12.2023 р. стосовно позиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого щодо можливості визначення достатніх правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання про відповідність Конституції України (конституційність) Закону № 3494-ІХ відповідаємо таке.

Трудове законодавство покликане зробити процес праці прийнятним з точки зору людських можливостей. Забезпечується це, зокрема, гарантуванням права на відпочинок. Відповідно до статті 45 Конституції України, право на відпочинок забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи в нічний час, а також визначенням законом максимальної тривалості робочого часу й мінімальної тривалості відпочинку. Категорії робочого часу й часу відпочинку пов'язані нерозривно, адже їх оптимальне поєднання забезпечує продуктивну працю й відновлення сил працівника. Питання робочого часу і часу відпочинку визначаються актами законодавства (передусім, Кодексом законів про працю України і Законом України «Про відпустки»), локальними нормативними актами (колективні договори, правила внутрішнього трудового розпорядку) і трудовими договорами.

22 листопада 2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування

надання та використання відпусток, а також інших питань» № 3494-ІХ (далі - Закон № 3494). Деякі зміни суттєво «урізають» права працівників.

1. Перенесення вихідних та робочих днів без рекомендацій Кабінету Міністрів України.

Перенесення вихідних та робочих днів, крім випадків, встановлених цим Кодексом, визначається трудовим та/або колективним договором. У разі відсутності відповідного положення у трудовому та/або колективному договорі перенесення вихідних та робочих днів здійснюється за наказом (розпорядженням) роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником), а в разі відсутності первинної профспілкової організації – з вільно обраними та уповноваженими представниками (представником) працівників (ч. 4 ст. 67 КЗпП).

З одного боку, роботодавці, які хотіли зробити подовжені вікенди працівникам, раніше наприкінці кожного року чекали розпорядження Кабміну з рекомендаціями, які суботи зробити робочими замість днів поряд зі святами. Часто Кабмін видавав розпорядження із запізненням, і роботодавці через це не встигали видати наказ за два місяці й вчасно повідомити працівників про нові робочі дні. З іншого, – якщо колдоговір чи трудовий договір не регулює, як переносити вихідні та робочі дні, роботодавцю достатньо видати наказ і погодити його з профспілкою, а якщо її немає – з уповноваженим представником працівників. Строк видання наказу до перенесення днів, але незрозумілим є те, чи порушуватиметься при цьому механізм попередження працівників за два місяці, що передбачений КЗпП.

2. Встановлення щорічних додаткових відпусток за колективним договором чи трудовим договором.

Тривалість щорічних додаткових відпусток, умови та порядок їх надання встановлюють нормативно-правові акти України, а також трудовий та/або колективний договір (ч. 2 ст. 76 КЗпП). Тривалість відпусток визначають цей Закон, інші закони та нормативно-правові акти

України, а також трудовий та/або колективний договір. Тривалість відпусток розраховують в календарних днях незалежно від режимів та графіків роботи (ч. 1 ст. 5 Закону «Про відпустки»).

Раніше трудовим чи колективним договором можна було встановлювати лише інші види відпусток крім тих, що передбачас частина перша статті 4 Закону «Про відпустки». Максимальну тривалість та порядок надання щорічних додаткових відпусток регулювали виключно нормативно-правові акти. У зв'язку із змінами відповідно до Закону № 3494 є незрозумілим, в яких випадках визначати тривалість та порядок надання щорічної додаткової відпустки за законодавством, а в яких -- за колдоговором чи трудовим договором. Якщо на підприємстві відсутній колдоговір і тривалість щорічної додаткової відпустки визначатимуть у трудовому договорі, то існує загроза, що працівникам, які працюють в однакових умовах праці, надаватимуть відпустку різної тривалості. Водночас, стаття 2¹ КЗпП забороняє будь-яку дискримінацію в сфері праці, зокрема, порушувати принцип рівності прав і можливостей.

3. Щодо відпустки для підготовки та участі у змаганнях.

Тривалість, порядок, умови надання та оплати відпустки для підготовки та участі в спортивних змаганнях визначають трудовий та/або колективний договір (ч. 2 ст. 77¹ КЗпП).

Працівники-учасники всеукраїнських і міжнародних спортивних змагань мали право на відпустку для підготовки та участі в змаганнях тривалістю до 40 календарних днів, що оплачувалась роботодавцем. Порядок надання та оплати таких відпусток наразі регулює постанова Кабінету Міністрів України № 565 від 01.06.2011 р. Утім, впродовж трьох місяців від дати, коли Закон № 3494 набере чинності, Кабмін визнає зазначену постанову такою, що втратила чинність.

На перший погляд, нова редакція статті 77¹ КЗпП, як і раніше, зобов'язує роботодавця надавати працівникам оплачувану відпустку для підготовки та участі у спортивних змаганнях. Водночас, у ній не йдеться, що оплата за час

відпустки відбувається в розмірі середньомісячного заробітку, що дозволить роботодавцю, наприклад, платити їй менше. До того ж, законодавство не зобов'язує роботодавця укладати колдоговір і не містить відповідальності за його відсутність. Так само законодавство не зобов'язує роботодавців з усіма працівниками укладати письмові трудові договори. Тож є вірогідність, що норма про таку відпустку або залишиться в КЗпП декларативною, або призведе до порушення прав працівників стосовно порядку надання та оплати такого виду відпустки.

4. Стосовно оплати відпустки на час профспілкового навчання.

На час профспілкового навчання працівникам, яких обрали до складу виборних профспілкових органів підприємства, надають додаткову відпустку тривалістю до 6 календарних днів з компенсацією середньої зарплати за рахунок профспілкової організації, за рішенням якої працівника направили на профспілкове навчання (ч. 7 ст. 252 КЗпП).

Стаття 23 Закону України «Про відпустки» визначає, що витрати, пов'язані з оплатою відпусток у зв'язку з профспілковим навчанням, здійснюються за рахунок коштів підприємств, призначених на оплату праці, або за рахунок коштів фізичної особи, в якій працюють за трудовим договором працівники. Таким чином, залишається зобов'язання роботодавця оплачувати таку відпустку у розмірі середньої зарплати, а профспілці, напевно, доведеться перераховувати відповідні кошти роботодавцю. Водночас, законодавством не передбачено жодного механізму, за яким профспілка компенсуватиме ці кошти роботодавцю.

Виплата профспілковою організацією середньої заробітної плати за час відпустки особам, які не перебувають з нею у трудових відносинах, матиме наслідком втрату профспілковою організацією ознак неприбутковості та означатиме неможливість забезпечувати реалізацію гарантій прав для працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів. Отже, це негативно позначиться на становищі працівників та свідчитиме про порушення статті 22 Конституції України, відповідно до якої

при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. На підставі юридичної позиції Конституційного Суду України, що сформульована у Рішенні Конституційного суду України у справі про постійне користування земельними ділянками від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини – це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідним і загальним. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини).

5. Відпустка особам, звільненим з військової служби.

Роботодавець надає відпустку без збереження заробітної плати за бажанням працівника, який приступив до роботи після звільнення з військової служби у зв'язку із закінченням особливого періоду або оголошенням демобілізації, – тривалістю до 60 календарних днів (п. 20 ч. 1 ст. 25 Закону «Про відпустки»). Період такої відпустки включатимуть до страхового стажу (абз. 6 ч. 1 ст. 24 Закону України № 1058-IV від 09.07.2003 р. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

Розширення переліку працівників, що мають право на відпустку без збереження заробітної плати, що надається працівникові в обов'язковому порядку за його бажанням, є позитивним моментом. Період такої відпустки зараховується до стажу, що дає право на щорічну основну відпустку. Проте норма, що період такої відпустки включатимуть до страхового стажу, є декларативною, оскільки законодавчо не врегульовано, хто за таких працівників сплачуватиме єдиний соціальний внесок.

6. Заміна оплачуваних відпусток – неоплачуваними.

Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, не використані у період дії воєнного стану дні такої відпустки переносять на період, коли припинять чи скасують воєнний стан. Роботодавець може вирішити надавати невикористані дні такої відпустки без збереження зарплати.

У період дії воєнного стану роботодавець може надавати працівнику будь-яку відпустку (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку тривалістю понад 24 календарних дні, без збереження заробітної плати. Невикористані дні такої відпустки переносять на період після припинення або скасування воєнного стану. Це правило не застосовують до керівних працівників закладів освіти та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників (ч. 1 ст. 12 Закону № 2136).

Виходячи з цієї норми, з нашої точки зору, законодавець фактично дозволив роботодавцям замінювати частину щорічної відпустки та інших оплачуваних відпусток відпусткою без збереження заробітної плати, що є неприпустимим з таких міркувань.

Відповідно до статті 45 Конституції України право на відпочинок забезпечується, між іншим, наданням оплачуваної щорічної відпустки. Умови здійснення такого права, тривалість та порядок оплати відпусток визначаються законом. Згідно із статтею 74 КЗпП України та статтею 2 Закону України «Про відпустки» право на відпустки забезпечується гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених законом. Крім того, за загальним правилом, заміна відпустки грошовою компенсацією заборонена.

Стаття 4 Закону України «Про відпустки» визначає щорічні відпустки та відпустки без збереження заробітної плати як два абсолютно різних види відпусток, що надаються з різною метою, за різними підставами, в порядку та тривалістю, що не є однаковим. Також законодавством не передбачається заміна одного виду відпустки іншим в принципі. В порядку виключення у випадках, що передбачені законодавством (стаття 83 КЗпП та стаття 24 Закону «Про відпустки»), а саме при звільненні працівника, за його бажанням можлива заміна невикористаної відпустки (її частини) грошовою компенсацією. І навіть попри бажання працівника, але ж ніяк не роботодавця, особам віком до вісімнадцяти років заміна всіх видів відпусток грошовою компенсацією не допускається.

Отже, у випадку надання працівнику будь-якої відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку тривалістю понад 24 календарних дні без збереження заробітної плати (надання невикористаних днів такої відпустки без збереження заробітної плати) за рішенням роботодавця є прямим порушенням норм Конституції України щодо права працівника на відпочинок та законодавства про працю.

Крім того, поширення обмежень права працівників на збереження заробітної плати на період щорічної відпустки після припинення або скасування воєнного стану суперечить положенням статті 64 Конституції України, відповідно до яких окремі обмеження прав і свобод допускаються виключно в умовах дії правового режиму воєнного або надзвичайного стану.

До того ж, зазначені вище положення не застосовуються до керівних працівників закладів освіти та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ закладів, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. Конституційний принцип рівності не виключає можливості законодавця при регулюванні трудових відносин

встановлювати певні відмінності у правовому статусі осіб, які належать до різних за родом і умовами діяльності категорій, у тому числі вводити особливі правила, що стосуються підстав і умов заміщення окремих посад, якщо цього вимагає характер професійної діяльності. Однак мета встановлення певних відмінностей (вимог) у правовому статусі працівників повинна бути істотною, а самі відмінності (вимоги), що переслідують таку мету, мають відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими. У протилежному разі встановлення обмежень на зайняття посади означало б дискримінацію (абзаци четвертий, сьомий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу другої частини першої статті 39 Закону України «Про вищу освіту» (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004). Це прямо суперечить вимогам статті 24 Конституції України, відповідно до яких не може бути привілеїв чи обмежень за будь-якими ознаками.

Насамкінець, спираючись на юридичну позицію органу конституційної юрисдикції, що зазначена у Рішенні Конституційного Суду № 9-рп/2012 від 12.04.2012 року слід резюмувати наступне. В Україні як демократичній, правовій державі людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Основного Закону України).

Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії;

звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується; конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частини друга, третя статті 8, частина друга статті 22 Конституції України).

Відповідно до частини першої статті 64 Основного Закону України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

Конституційні права і свободи є фундаментальною основою існування та розвитку Українського народу, а тому держава зобов'язана створювати ефективні організаційно-правові механізми для їх реалізації. Відсутність таких механізмів нівелює сутність конституційних прав і свобод, оскільки призводить до того, що вони стають декларативними, а це є неприпустимим у правовій державі.

Завідувачка
кафедри трудового права
д.ю.н., проф.

Завідувачка
кафедри конституційного права України
к.ю.н., проф.

Олена СЕРЕДА

Тетяна СЛІНЬКО

Кодаток 40 до
конституційного подання
Лубиняченою Верховної
Ради України з прав людини

УПОВНОВАЖЕНИЙ

Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33, E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

**Ректорові Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Володимиру БУГРОВУ**

Шановний Володимире Анатолійовичу!

З метою поглиблення співпраці і консолідації зусиль, спрямованих на захист трудових прав, усвідомлюючи важливість поєднання освіти, науки і практики у сфері захисту прав людини та виходячи із загального розуміння необхідності забезпечення гарантій державного захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян між мною як Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (далі – Університет) було підписано Меморандум про співпрацю.

Висловлюю подяку за активну та плідну співпрацю в рамках Меморандуму.

Планом заходів щодо забезпечення виконання Меморандуму про співпрацю між Уповноваженим та Університетом передбачено залучення науково-педагогічних працівників Навчально-наукового інституту права та Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка до експертного обговорення проблемних питань під час підготовки проєктів конституційного подання Уповноваженого до Конституційного Суду України (пункт 2.1.5.).

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22.11.2023 № 3494-IX (далі – Закон № 3494-IX) до мене як Уповноваженого надходять звернення від громадян щодо незгоди з окремими положеннями зазначеного Закону та щодо неконституційності Закону № 3494-IX (його окремих положень).

У внесених Законом № 3494-IX змінах до деяких законодавчих актів громадяни вбачають ознаки порушення вимог статей 22, 24, 45, 64 Конституції України.

Наразі мною розглядається питання щодо внесення до Конституційного Суду України відповідного конституційного подання.

З огляду на викладене, керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 17, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» прошу висловити позицію Університету стосовно правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону № 3494-IX.

З повагою
Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Дурицька Ольга 298 70 71

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№11350.2/23/40.2 від 07.12.2023
КЕП: Лубінець Д. В. 07.12.2023 16:19
5FBB77F7B650371D0400000E88D010044560300

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

вул. Володимирська, 64/13
м. Київ, 01601, Україна

Тел.: +38 (044) 239-33-33
E-mail: office@knu.ua
Web: https://www.knu.ua

MINISTRY
OF EDUCATION AND SCIENCE
OF UKRAINE

TARAS SHEVCHENKO
NATIONAL UNIVERSITY
OF KYIV

64/13 Volodymyrska St,
Kyiv, 01601, Ukraine

№ _____

На № _____

**Уповноваженому Верховної Ради України
з прав людини
Дмитру ЛУБІНЦЮ**

Шановний Дмитре Валерійовичу!

Київський національний університет імені Тараса Шевченка у відповідь на Ваш запит за № 11350.2/23/40.2 від 07 грудня 2023 року щодо висловлення позиції Університету стосовно правових підстав для внесення до Конституційного Суду України подання щодо відповідності Конституції України Закону № 3494-ІХ, направляє відповідь, підготовлену доцентом кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права, кандидатом юридичних наук Черноус С.М.

Додаток: на 7 арк.

З повагою

в.о. ректора

Андрій ГОЖИК

Виконавць:
Черноус С.М.
239 34 32

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
№ 01/143-08 від 26.01.2024
КЕП: Гожик Андрій Петрович 26.01.2024 14:49:05
3FAA9288358EC0030400000DF9027003E4AB400

На лист Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра ЛУБІНЦЯ від 07.12.2023 року (№ 11350.2/23/40.2) щодо висловлення позиції Університету стосовно правових підстав для внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону № 3494-IX повідомляємо наступне.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-IX (далі – Закон № 3494-IX) було внесено ряд змін та доповнень до цілої низки нормативних актів, серед яких: Кодекс законів про працю України (КЗпП), Закон України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96 (далі – Закон № 504/96), Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX (в редакції Закону № 2352-IX від 01.07.2022) (далі – Закон № 2136-IX). Отже, частина новоприйнятих норм мають «постійний» характер, і знайшли своє закріплення у відповідних статтях КЗпП та Закону № 504/96. Інші ж нововведення (відображені у Законі № 2136-IX), обумовлені правовим режимом воєнного стану і діятимуть лише до дня припинення або скасування воєнного стану, або іншого часу, визначеного у Прикінцевих положеннях Закону № 2136-IX.

Щодо ознак порушення вимог статей 22, 24, 45, 64 Конституції України змінами, внесеними Законом № 3494-IX, зазначимо таке:

1. Право на відпочинок закріплено як на міжнародному, так і на національному рівнях. Відповідно до статті 24 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку [URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text]. Згідно із статтею 45 Конституції України від 28 червня 1996 року кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Максимальна тривалість робочого часу мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної

щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом [URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>].

В певних, визначених законом випадках, держава може вчиняти дії по обмеженню прав людини. Зокрема, стаття 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначає, що «під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження» [Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966р. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII від 19.10.73. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text]. Також стаття 15 Європейської конвенції з прав людини встановлює відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації, зокрема, ч. 1 «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950р. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text]. На національному рівні паритет інтересів особи та держави забезпечується тим, що обмеження прав і свобод можуть бути здійснені лише за наявності умов, встановлених Конституцією України. Так, відповідно до статті 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. Отже, права і свободи, визначені частою другою статті 64 Конституції не можуть бути обмежені в принципі, інші ж права і свободи можуть бути обмежені. Механізм обмеження прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану визначено на рівні спеціальних законів. Згідно із статтею 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (далі – Закон № 389-VIII), правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. Стаття 6 Закону № 389-VIII встановлює, що в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається «**вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням**

строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (виділено нами). Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>] (далі – Указ № 64/2022) із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року в Україні було введено воєнний стан. Указ № 64/2022 визначає, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Аналіз викладених норм дозволяє дійти висновку, що право на відпочинок, закріплене у статті 45 Конституції України, не може бути обмежене, оскільки в Указі № 64/2022, який закріпив вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, таке право, а точніше, стаття, що його встановлює на рівні Конституції, не вказана.

Слід врахувати й те, що Конституційний Суд України у багатьох своїх рішеннях висловлював позицію щодо суті обмеження прав і свобод людини. Так, зокрема, у Рішенні Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, суд зазначив, що скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини – це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідним і загальним. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абз. четвертий підп. 5.2 пункту 5 мотивувальної частини) [Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). Справа № 1-17/2005. від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>]. Варто також врахувати позиції Конституційного Суду України в частині обґрунтованості обмеження прав і свобод людини і громадянина. У Рішенні Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 було висловлено позицію, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно

Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права [Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. Справа № 1-1/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>].

Однак, і Законом № 2136-IX, і Законом № 3494-IX, яким було внесено зміни та доповнення до Закону № 2136-IX, суттєво обмежено право на відпочинок і, зокрема, на відпустки (статті 6, 12 Закону № 2136-IX та інші). Серед таких обмежень: 1) можливість встановлювати як нормальної тривалості робочого тижня в обсязі до 60 годин на тиждень (при скороченому робочому часі – до 40 годин) для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), що об'єктивно тягне за собою скорочення часу відпочинку (щоденного та/або щотижневого); скорочення щотижневого безперервного відпочинку до 24 годин; 2) визначення як таких, що не застосовуються норми статті 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), частини першої статті 65 (граничні норми застосування надурочних робіт), частин третьої – п'ятої статті 67 (механізм переносу вихідного дня, що співпадає із святковим), статей 71, 73 (святкові і неробочі дні) КЗпП України (стаття 6 Закону № 2136-IX), а також норми частин першої і другої статті 54 (тривалість роботи в нічний час) КЗпП України (стаття 8 Закону № 2136-IX); 3) право роботодавця одноосібно обмежувати надання щорічної основної відпустки 24 календарними днями за поточний робочий рік; надання не використаних у період дії воєнного стану днів відпустки (якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів) переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану; 4) право роботодавця надавати невикористані дні відпустки (що перевищують 24 календарні дні) без збереження заробітної; 5) право роботодавця у період дії воєнного стану надавати працівнику без збереження заробітної плати будь-який вид відпустки понад щорічну основну відпустку (24 календарні дні за поточний робочий рік), крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини. Надання невикористаних днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися

додаткові відпустки за бажанням працівника можуть надаватись одночасно з щорічною основною відпусткою або окремо від неї. Загальна тривалість щорічних основної та додаткових відпусток не може перевищувати 59 календарних днів, а для працівників, зайнятих на підземних гірничих роботах, - 69 календарних днів.

Підкреслимо, що і основна, і передбачені законодавством додаткові відпустки (зокрема статтею 8 Закону № 504/96) є щорічними оплачуваними, наданням яких забезпечується право на відпочинок відповідно до статті 45 Конституції України. Отже, встановлена Законом № 2136-IX в редакції Закону № 3494-IX можливість (право) роботодавця 1) не надавати будь-який вид відпусток (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), 2) переносити частину невикористаної щорічної відпустки (що перевищує 24 календарні дні за поточний робочий рік) на період після припинення або скасування воєнного стану, 3) надавати невикористану частину щорічної основної відпустки без збереження заробітної плати, 4) надавати працівнику будь-який вид відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки у зв'язку з усиновленням дитини) понад щорічну основну відпустку (24 календарні дні за поточний робочий рік) без збереження заробітної плати, 5) переносити надання невикористаних днів такої відпустки на період після припинення або скасування воєнного стану, 6) надавати невикористані дні такої відпустки без збереження заробітної плати, 7) надавати невикористані дні щорічної основної відпустки та інших видів відпусток понад щорічну основну (понад 24 календарні дні), які були перенесені на період після припинення або скасування воєнного стану, без збереження заробітної плати до моменту використання днів таких відпусток (отже, й після припинення або скасування воєнного стану!), **спрямовані на істотне звуження змісту та обсягу права на відпочинок.**

Варто також зауважити, що законодавець встановив виключення з викладених правил для керівних працівників закладів освіти та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. На нашу думку, втілений нормотворцем підхід потребує обґрунтування, оскільки в даному випадку може мати місце порушення принципів диференціації правового регулювання трудових відносин та рівності трудових прав. Вказане обумовлене тим, що відповідно до наведених вище норм Закону № 504/96 про тривалість щорічної основної відпустки окремих категорій працівників, підставою встановлення подовженої тривалості такої відпустки є особливі умови праці, станом здоров'я (втрата працездатності) працівника, чи потреба підвищеного захисту неповнолітніх працівників. Відповідно, виникає питання про те, чому

наданні невикористаних днів щорічної відпустки (у період дії воєнного стану); 7) визначення як таких, що не застосовуються норми частини сьомої статті 79 КЗпП (гарантії щодо надання невикористаної частини щорічної відпустки); частини п'ятої статті 80 КЗпП (заборона ненадання щорічних відпусток повної тривалості протягом двох років підряд, а також ненадання їх протягом робочого року неповнолітнім та працівникам, які мають право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами чи з особливим характером праці) та аналогічних норм частини п'ятої статті 11 та частини другої статті 12 Закону № 504/96 (стаття 12 Закону № 2136-IX в редакції Закону № 3494-IX).

2. В розвиток положень статті 45 Конституції України, згідно з якою, право на відпочинок забезпечується, зокрема, наданням **оплачуваної щорічної відпустки**, механізм реалізації права на відпустки унормовано Законом № 504/96. Відповідно до вказаного закону **право на відпустки забезпечується гарантованим наданням відпустки визначеної тривалості із збереженням на її період місця роботи (посади), заробітної плати (допомоги) у випадках, передбачених цим законом.** Щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору (стаття 6 Закону № 504/96). Водночас цим же законом для окремих категорій працівників встановлено щорічну основну відпустку подовженої тривалості. До прикладу, працівникам, зайнятим на підземних гірничих роботах та в розрізах, кар'єрах і рудниках глибиною 150 метрів і нижче, надається щорічна основна відпустка тривалістю 28 календарних днів незалежно від стажу роботи; працівникам лісової промисловості та лісового господарства, державних заповідників, національних парків, що мають лісові площі, лісомисливських господарств, постійних лісозаготівельних і лісгосподарських підрозділів інших підприємств, а також лісництв - 28 календарних днів; керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам - до 56 календарних днів; особам з інвалідністю I і II груп - 30 календарних днів, а особам з інвалідністю III групи - 26 календарних днів; особам віком до вісімнадцяти років - 31 календарний день. Як впливає з наведеного переліку, подовжена тривалість щорічної основної відпустки обумовлена або особливими умовами праці, або станом здоров'я (втратою працездатності) працівника, чи потребами підвищеного захисту неповнолітніх працівників. Крім того, окремі категорії працівників мають право на щорічні додаткові відпустки, які є оплачуваними (за роботу із шкідливими і важкими умовами праці, за особливий характер праці (стаття 8 Закону № 504/96)) та мають надаватися понад щорічну

установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників? В доктрині трудового права наголошується, що диференціація правового регулювання має базуватися на принципах трудового права, бути виправданою, обґрунтованою, об'єктивно зумовленою, необхідною, не носити ситуативного характеру, особливо коли йдеться про встановлення норм-винятків. В іншому ж випадку, можуть мати місце ознаки дискримінації, що не відповідає статті 24 Конституції України, статті 2-1 КЗпП.

Викладене дає підстави зробити такі висновки:

відповідно до статті 64 Конституції України однією з умов правомірного обмеження прав людини і громадянина в Україні є запровадження правового режиму воєнного стану. В силу указаних положень Конституції України, обмеженню можуть підлягати лише окремі права і свободи людини і громадянина (крім визначених у частині 2 статті 64 Конституції України). Трудові права в умовах воєнного стану можуть бути обмежені – можливе звуження змісту та обсягу деяких трудових прав працівників із збереженням сутності таких прав. Механізм обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану визначено на рівні Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Стаття 6 вказаного закону встановлює, що в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» визначено як такі, що обмежуються трудові права, встановлені статтями 43 та 44 Конституції України, водночас право на відпочинок, закріплене статтею 45 Конституції, у вказаному переліку відсутнє. Фактично право на відпочинок було суттєво обмежено Законом № 2136-IX (в редакції Закону № 2352-IX від 01.07.2022 та Закону № 3494-IX від 22.11.2023), що, на нашу думку, є порушенням порядку обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні.

В.о. завідувача кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Дмитро СІРОХА

Опис вкладення у лист

№ п/п	Найменування і реквізити предметів	Кількість предметів	Примітка
1	Конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про визнання такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення речення другого абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, а також абзацу другого пункту 3 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-ІХ від 15 березня 2022 року	на 17 арк. в 1 прим.	
2	Витяги із Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР	на 3 арк. в 1 прим.	
3	Витяги із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 № 2136-VIII	на 1 арк. в 1 прим.	
4	Витяги із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 2023 № 776/97-ВР	на 1 арк. в 1 прим	
5	Витяги із Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-ІХ	на 2 арк. в 1 прим.	
6	Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 22 червня 2022 року № 5-р(ІІ)/2022 у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої статті 40 Житлового кодексу України (щодо дискримінації у реалізації права на житло)	на 1 арк. в 1 прим.	
7	Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2013 року № 8-рп/2013 у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України «Про оплату праці»	на 1 арк. в 1 прим.	
8	Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глущенко Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України	на 1 арк. в 1 прим.	
9	Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року № 28-рп/2009 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1222»	на 1 арк. в 1 прим.	
10	Витяги з Рішення Конституційного Суду України від 08 вересня 2016 року № 6-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій)	на 1 арк. в 1 прим.	
11	Витяг з Рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» (справа про Рахункову палату)	на 1 арк. в 1 прим.	
12	Витяги із Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII	на 1 арк. в 1 прим.	
13	Витяги із Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР	на 4 арк. в 1 прим.	

14	Витяги із Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII	на 1 арк. в 1 прим.	
15	Витяги із Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III	на 1 арк. в 1 прим.	
16	Витяги із Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР	на 1 арк. в 1 прим.	
17	Витяги із Наказу Державного комітету статистики України «Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати» від 13 січня 2004 року № 5	на 2 арк. в 1 прим.	
18	Витяги із Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI	на 1 арк. в 1 прим.	
19	Витяги із Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що ратифікована із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року	на 1 арк. в 1 прим.	
20	Витяг із Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікований Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР	на 1 арк. в 1 прим.	
21	Витяги із Конвенції про оплачувані відпустки № 132, що ратифікована із заявою Законом № 2481-III (2481-14) від 29 травня 2001 року	на 1 арк. в 1 прим.	
22	Витяги із Конвенції про захист заробітної плати № 95, що ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 30 червня 1961 року	на 1 арк. в 1 прим.	
23	Витяги із Директиви 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 листопада 2003 року про деякі аспекти організації робочого часу	на 1 арк. в 1 прим.	
24	Витяги із Європейської соціальної хартії від 3 травня 1996 року	на 1 арк. в 1 прим.	
25	Витяги із Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII	на 1 арк. в 1 прим.	
26	Витяги із Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»	на 1 арк. в 1 прим.	
27	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян)	на 2 арк. в 1 прим.	
28	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу)	на 1 арк. в 1 прим.	
29	Витяги із Загальної декларації прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року	на 1 арк. в 1 прим.	
30	Витяги із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року)	на 1 арк. в 1 прим.	
31	Витяги із Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року	на 1 арк. в 1 прим.	

32	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками)	на 1 арк. в 1 прим.	
33	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України	на 1 арк. в 1 прим.	
34	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту»	на 1 арк. в 1 прим.	
35	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії)	на 1 арк. в 1 прим.	
36	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання)	на 1 арк. в 1 прим.	
37	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання)	на 1 арк. в 1 прим.	
38	Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України	на 1 арк. в 1 прим.	

39	Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11305.2/23/40.2 та копія наукового бачення Національної академії внутрішніх справ від 19 грудня 2023 року № 46/01/190BP	на 6 арк. в 1 прим.	
40	Копія листа Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав від 6 грудня 2023 року № 11309.2/23/40.2 та копія науково-консультативного висновку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 26 грудня 2023 року № 121-01-1502	на 12 арк. в 1 прим.	
41	Копія листа Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 7 грудня 2023 року № 11350.2/23/40.2 та копія науково-правового висновку Навчально-наукового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 26 січня 2024 року № 01/143-08	на 10 арк. в 1 прим.	

Опис складено:

**Начальником відділу правової експертизи
процесуального законодавства
Департаменту моніторингу додержання права на
справедливий суд та процесуальних прав
Секретаріату Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини**

07.06.2024

Тетяною МУЗИЧЕНКО